

RIIGIKANTSELEI

Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetidid 2022–2023

Heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse 2. detsembri 2021. aasta istungil

Sisukord

Eessõna	3
Majandus ja kliima	4
Ruum ja liikuvus	14
Oskused ja tööturg	18
Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse	20
Riigivalitsemine	22

Eessõna

Eesti jaoks on oluline ühtne, tugev ja arenemisvõimeline Euroopa Liit. Eesti seisab järjekindlalt **euroopalike väärtuste eest** ja töötab selle nimel, et Euroopa Liidu hää maailmas oleks **mõjus ja ühtne**. Oleme Euroopa kodanike tulevikuarutelude tulemustest valmis kaaluma ettepanekuid, mis jäävad aluslepingute võimaluste piiresse.

Valitsuse Euroopa Liidu poliitika prioriteedid teenivad Eesti arengut, olles seotud riigi arengustrategia „Eesti 2035“ sihtide saavutamise ja riigi arengukavade eesmärkidega. Euroopa Liidu konkurentsivõime raamistik aastani 2030 peab toetama pikaajalise arengustrategia „Eesti 2035“ sihtide saavutamist. 2023. aasta lõpuks tuleb sõlmida kõik Euroopa taastekava elluviimiseks vajalikud lepingud.

Koostatav **Euroopa julgeolekupoliitika aluste dokument „Strateegiline kompass“** peab lähtuma tegelikust ja perioodiliselt uuendatavast ohuhinnangust. Eesti jätkab tööd **laiapindse julgeolekukäsituse** viimisel Euroopa tasandile. COVID-19 pandeemiaga seotud tervisekriisi õppetunnid ja Valgevene hübriidrännaku kogemused tuleb ära kasutada, sealhulgas Schengeni ruumi tugevdamiseks.

Jagatud väärtustel ja põhimõtetel rajanevad **ühenduste usaldusväarsuse ja vastupanuvõime standardid** tugevdavad Euroopa Liidu ja partnerite toimepidevust, vähendavad haavatavust ning aitavad ellu viia digi- ja rohepööret. Jätkame tööd Eesti **side-, energia- ja transporditaristu** tugevamaks ühendamiseks Euroopa Liidu siseturuga.

Rohepööre peab olema inimeste rohepööre. Euroopa roheõigustiku eesmärgid peavad olema ambitsioonikad ja õiglased ning need tuleb saavutada nelja põhivabaduse ja siseturu abil. Taskukohase ja tarnekindla energia jaoks on oluline kiirendada puhta energia turule toomist.

Andmete vaba liikumise ja digipöörde kiirendamiseks tuleb heaks kiita avaliku- ja erasektori andmete teisese kasutamise ning digitaalse siseturu õigusaktid. Andmete vaba liikumine tuleb viia võimalikult paljudesse valdkondadesse ja luua andmeruumid.

MAJANDUS JA KLIIMA

Euroopa Liidu (EL) konkurentsivõime ja majanduskasv põhineb **ühtse turu toimimisel**, kus kaubad, teenused, inimesed ja kapital saavad takistusteta liikuda. Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ eesmärk on kujundada paindlik ja turvaline majanduskeskkond, mis soodustab **uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust** ning **ausat konkurentsi**. Eesti majandus on nii toodete kui ka teenuste sektoris tugevalt lõimitud Euroopa Liidu ühtse turuga. **ELi ühtsel turul on seega võtmeroll rohe- ja digipöörde elluviimisel**, mistõttu tuleb senisest paremini ära kasutada ühtse turu võimalusi ja parandada siseturu toimimist. Ettevõtete **halduskoormuse** ja **siseturu killustatuse** vähendamiseks toetab Eesti **ühetaoliste reeglite kehtestamist üldjuhul määrustega, harmoneeritud standardite** senisest suuremat kasutuselevõttu ning **„üks sisse, üks välja“** põhimõtte rakendamist ELis, mis tagab, et uute kohustuste lisandumise kõrval neid samal ajal ka vähendatakse. ELi uute algatuste väljatöötamisel on oluline, et komisjon kasutaks strateegiliste tulevikusuundade analüüsi tulemusi¹ ning reguleeritud testimiskeskondi, et muuta ELi õigusloome kvaliteetsemaks ja paindlikumaks.

Ettevõtete piiriülese tegutsemise toetamiseks ning digi- ja rohemajanduse lahenduste järele nõudluse tekitamiseks siseturul tuleb **ühtlustada standardeid** ning **tehnilisi norme**. Rohe- ja digipöörde elluviimiseks vajalike standardite loomisel on ELil võimalik ka globaalselt juhtroll haarata. Innovatsiooni soodustamiseks tuleb jätkuvalt tagada **intellektuaalomandi õiguste kaitse** nii siseturul kui ka kolmandates riikides ning ELis kehtiva õigusraamistiku ajakohasus, mh **disainilahenduste kaitse tõhustamisega**. Teenuste piiriülese liikumise hõlbustamiseks tuleb **jätkata ELi siseturul teenuste osutamisele seatud barjääride kaotamist, harmoneerida erasektori teenuste osutamise nõuete ning nõuetele vastavuse tõendamise protseduure** (nt äriteenuste standardite puhul). **Euroopa Liidu ühtse digivärava** kaudu peavad e-teenused kättesaadavaks muutuma, et lihtsustada piiriülest äritegevust ja kodanike asjaajamist riigiga.

¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight_en

Tagada tuleb avalike teenuste Euroopa Liidu ülene **digitaliseerimine ja e-teenuste toimiv piiriülene ligipääs**, kasutades selleks **digitaalse identiteedi** võimalusi. Selle toetamiseks tuleb võimalikult kiiresti kokku leppida Eesti ettepanekul esitatud **Euroopa digiidentiteedi määruses** ja astuda digiidentiteedi praktiliseks rakendamiseks vajalikud sammud. Kavandatav Euroopa digiidentiteeditasku ja seda toetav raamistik peavad võimaldama oluliste andmete ja dokumentide esitamist piiriüleselt kasutataval ja kontrollitaval moel: näiteks kvalifikatsioonid, tõend ettevõtja esindusõiguse kohta ja ELi ravikindlustuskaart. See on vajalik, et ühe vahendiga tagada digitaalne piiriülene ligipääs võimalikult paljudele era- ja avaliku sektori teenustele. Digitaalse identiteedi ja usaldusteenuste reeglite uuendamisel tuleb vältida vastavate teenuste usaldusväärse taseme langust. Tagada tuleb **autentimis- ja allkirjastamisvahendite laialdasem piiriülene koosvõime**, et võimaldada teisest liikmesriigist saabunud dokumendi e-allkirja avamist ja kontrollimist ning sellega e-allkirjade suuremat kasutamist siseturul.

Piiriülese ettevõtluse hõlbustamiseks on vaja rakendada **ELi ühtsel turul reaalamajanduse võimalusi** (lähitulevikus nt e-veoselehtede ja e-kviitungite kasutuselevõtt). Reaalamajanduse projektide edendamiseks, aga ka **ühtse andmeturu** potentsiaali kasutamiseks tuleb ELis kokku leppida **andmete struktureerimise, koosvõime, andmevahetuse, usaldus- ja turvastandardite** põhimõtted. Raja- da tuleb **valdkondlikud andmeruumid**, millel oleks majanduse vaatest suurim lisandväärtus. Euroopa **tervishoiu andmeruumi** loomisel tuleb leppida kokku õigusraamistik, turvaline taristu ning andmete ühilduvuse ja koosvõime standardid, et toetada piiriülest terviseandmete kasutust (nt teadustöös ja tehisintellekti süsteemide arendamisel). Eesti soovib ka **Euroopa roheline kokkuleppe andmeruumi loomist**, sest andmetel on väga oluline roll kliimanetraalsuse saavutamisel. Keskkonnaandmete kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine vajab jõupingutusi ka globaalsel tasandil. Eesti algatatud **keskkonnaandmete allianss** (*Data for the Environment Alliance – DEAL*) ühendab koostöös ÜROga globaalse keskkonnaandmete alase tegevuse. Eestil ja Euroopa Liidul tuleb keskkonnaandmete valdkonnas hoida jätkuvalt globaalset juhtrolli ja luua sünergia keskkonnaandmete alliansi ja roheline kokkuleppe andmeruumi tegevuste vahel.

ELi ühtsel turul tuleb leppida kokku reeglid **uute tehnoloogiate, sh tehisintellekti ja tehisintellektisüsteemide arendamiseks ja kasutamiseks** nii era- kui avalikus sektoris, et soodustada nende kasutuselevõttu. Seejuures tuleb leida tasakaal innovatsiooni edendamise ja põhiõiguste kaitse, julgeoleku ning kasutajate turvalisuse ja ohutuse vahel. Tehisintellektiga kokkupuutel kahju kannatanud isi-

kutele tuleb tagada võimalused enda õigusi kaitsta. ELi-ülesed reeglid **tsiviilvastutuse kohta seoses tehisintellektiga** peavad sobituma liikmesriikide olemasolevasse vastutust puudutavasse õigusruumi. Välistada tuleb põhjendamatud erisused uute tehnoloogiate kasutamisel tekkinud kahju ja muul viisil tekkinud kahju hüvitamise vahel. Andmetöötluse ja tehisintellekti võimalusi tuleb arendada ja kasutada ka avalikus sektoris, sh õiguskaitseasutuste kuritegude ennetamise ning tõkestamise vajadusi silmas pidades. **Õiguskaitsevaldkonnas tehisintellekti** lahenduste arendamiseks ja kasutuselevõtu soodustamiseks toetame Euroopa Liidu IT-agentuuri (eu-LISA) juurde **Euroopa siseturvalisuse innovatsiooni andmeruumi** loomist.

Eesti jaoks on oluline, et **ELi ühtse turu reeglite kokkuleppimisel** säiliksid haldusõiguse ja karistusõiguse piirid. Liikmesriikidele peab liidu õiguse rikkumistele reageerimisel jääma **õigus valida nende karistusõiguse aluspõhimõtetega sobivat menetlusliiki ja -korda**. Vältida tuleb haldustrahvi või halduskaristuse mõistega Eesti karistusõiguse süsteemi ulatuslikku muutmist. Liikmesriikidele peab jääma võimalus **sanktsioneerida siseturu reeglite rikkumise korral vaid raskeid rikkumisi, lähtudes viimase abinõu (*ultima ratio*) põhimõttest**, mille kohaselt iga rikkumine ei peaks olema kohustuslikus korras karistatav. Ennekõike on tähtis, et ELi õiguse tõhusam jõustamine ei tulene isikute menetluspõhiõiguste arvelt.

ELi tööstuse **strateegilise sõltuvuse vähendamiseks kolmandatest riikidest** tuleb võtta sihipäraseid meetmeid kriitiliste tööstusharude vastupanuvõime suurendamiseks (sh Euroopa ühishuviprojektide (IPCEI) kaudu), tagades samas ELi kaubanduspoliitika avatuse, ausa konkurentsi ning väike- ja keskmise suurusega ettevõtete (VKE) ligipääsu tarneaahelatele.

Majandus- ja rahaliidu toimimise aluseks on **eelarve- ja majanduspoliitika reeglite täitmine**. COVID-19 kriisi mõjudega toimetulekuks kehtestatud vabastuslausel eelarvereeeglite järgimisest on **ajutine. Toetame eelarvereeeglite juurde naasmist 2023. aastaks**. Vastutustundlik eelarvepoliitika tagab **valitsussektori võlakoormuse püsimise madalal tasemel**, mis on üheks eelduseks euroala ja riikliku rahanduse pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamisel ja võimele kriisiolukorras kiiresti reageerida. Eelarvekulutused peavad soodustama **majanduse jätkusuutlikku taastumist kooskõlas rohe- ja digipöördega**. ELi eelarveraamistiku ülevaatamise ning stabiilsuse ja kasvu pakti võimalik reform peavad lähtuma eeltoodud kaalutlustest.

Euroopa Liidu Nõukogu on Eesti taastekava heaks kiitnud ning saame alustada kavas planeeritud reformide elluviimisega ja investeringute tegemisega. Euroopa Liidu **taaste- ja vastupidavusrahastu** vahendite eraldamise kinnitamiseks sõlmime Eesti ja Euroopa Komisjoni vahelised rahastamislepingud hiljemalt 2023. aasta lõpuks.

Eesti pikaajaline strateegia seab majanduskeskkonna parandamiseks, kõigi piirkondade ettevõtete rahastamisvõimaluste suurendamiseks ning kriisidega toimetuleku võime tõhustamiseks eesmärgi arendada ja lõpule viia **ELi pangandus- ja kapitaliturud**. Eestile on tähtis, et **pangandusliidu lahendused tagavad finantsstabiilsuse ka liikmesriikide tasandil**. Riigisisest süsteemselt olulistel pankadel peavad olema piisavad kapitalipuhvrid, et tagada majanduse toimimine ning vajaduse korral kriisilahendusvõime. Eesti hinnangul on pangandusliidu toimimiseks vaja lisaks ühtsele pangandusjärelevalvele ja kriisilahendussüsteemile välja töötada ka **Euroopa hoiuste tagamise skeem**. Keskne hoiusekindlustus aitab vähendada riikide ja pankade omavahelist sõltuvust, mille tulemusena ei ole hoiustajad enam seotud oma riigi võimega toetada riiklikku fondi ning ka pankade maksekohustused oleksid riigiti võrdsemalt jaotunud. Eesti peab oluliseks, et **kapitaliturgude liidust** võidaksid lisaks suurtele finantskeskustele ka väiksemad ja vähemlikviidsed turud. Rahastamisallikate mitmekesistamisel on oluline ära kasutada ja arendada uusi rahastamisviise, seda nt **ühisrahastuse vahendusel**. Kapitalituru tugevdamist toetavad ajakohastatud **maksejõuetusraamistikud** ja tõhusad piiriülesed maksejõuetusmenetlused. Liikmesriikide maksejõuetusreeglite võimalikul lähendamisel peab jätma liikmesriikidele paindlikkuse, et tagada reeglite sobivus liikmesriikide äriühingute tegevust reguleerivasse õigusruumi, ja pidada silmas, et liikmesriikide menetluste tõhusus ei vähene.

ELi tasandil tuleb kokku leppida, kuidas maandada **küberriskidest tulenevat ohtu finantsstabiilsusele**. Finantssüsteemi olulised funktsioonid, nagu varade hoiustamine, maksete tegemine, väärt-paberitehingud, andmete talletamine jms toimivad digitaalselt, mistõttu tuleb tagada **finantssüsteemide IT-lahenduste toimepidevus, vastupanuvõime küberriskidele ning andmekaitse**. Seetõttu toetame ELis **ühetaoliste nõuete kehtestamist finantsteenuseid pakkuvate ettevõtjate IT-süsteemide turvalisusele**. Ka **krüptovarasid** tuleb ELis reguleerida ühetaoliselt, luues tasakaalu innovatsiooni võimaldamise ja turvalisuse vahel. Euroopa Keskpank on välja töötamas **digitaalse euro kontseptsiooni** elektroonilise rahavormina. Oleme seisukohal, et digitaalne euro peaks vastama hõlpsa juurdepääsetavuse, (küber)ohutuse, privaatsuse kaitse ja seaduste järgimise

tingimustele. Digitaalne euro peaks oma lisaväärtusega aitama kaasa digipöördele Euroopas, tugevdama integreeritud makselahenduste kaudu euro rahvusvahelist rolli ning suurendama finantssektori ja majanduse konkurentsivõimet. Samuti peaks see olema erasektori makselahendustega koostalitlusvõimeline.

Eestil on **nulltolerants rahapesu** ja terrorismi rahastamise valdkonnas. Ebaseadusliku tulu konfiskeerimise parandamiseks tuleb Euroopa Liidus kuritegude ennetamisel ja uurimisel veelgi **tõhustada pädevate asutuste vahelist teabevahetust ja koostööd**. Toetame Euroopa Liidu tasandil rahapesuvastaste nõuete ja rahapesuvastaste järelevalvereeglite ühtlustamist ning Euroopa Liidu järelevalve ühisameti loomist.

Maksudest sõltuvad otseselt riigi võimalused pakkuda elanikele teenuseid ja rahastada riigi tegevust. **ELi maksuvaldkonna õigusaktide üle tuleb jätkuvalt otsustada ühehäälselt ja piirduda tuleb ühtse turu toimimiseks vajaliku harmoneerimisega**. Peame oluliseks OECD **digimajanduse maksustamise** kokkulepet, mis tagab tulu maksustamise riigis, kus see tulu teeniti, ja toob kaasa maksutulu õiglasema jaotuse. OECD üleilmse **ettevõtte miinimummaksu** kokkuleppe ülevõtmisel ELi õigusesse on Eesti eesmärk maksimaalsel määral säilitada Eestis kehtiv ettevõtte tulumaksusüsteem. ELis tuleb ühiselt tegutseda ka võitluses **maksude vältimise ja maksudest kõrvalehoidumisega**. Sealhulgas toetame selleks liikmesriikide vahelise koostöö suurendamist, mis põhineb ELi ühtsel raamistikul. Peame oluliseks, et ELis kasutatakse käibemaksu kogumiseks uudseid tehnoloogiaid ja kogutakse võimalikult detailset informatsiooni tehingute kohta. **Aktiisimaksuga koormatavate kaupade võimalikult ühetaoline eranditeta maksustamine** aitab kaasa maksukogumise efektiivsusele, vähendab pettuste võimalusi ning tagab võrdse konkurentsi ja tulude parema laekumise. **Tollipoliitika** peame oluliseks täielikult paberivabale keskkonnale üleminekut.

Eesti toetab **ELi kliimanetraalsuse eesmärki aastaks 2050 ning vastava eesmärgi sätestamist liikmesriikide tasandil**. Et jõuda sujuvalt ja realistlikus tempos kliimanetraalsuseni, on vaja kohandada vastavaid ELi kliima-, energia-, maksundus- ja transpordivaldkonna õigusakte, mis võimaldaksid aastaks 2030 vähendada ELil koguheidet 55% võrreldes 1990. aastaga. Eesti jaoks on oluline, et üleminek oleks kõigi riikide jaoks jõukohane, võtaks arvesse liikmesriikide erinevusi ja juba saavutatud heite vähendamist ning annaks piisava paindlikkuse eesmärkide saavutamiseks erinevates sektorites. Toetame energiatoodete maksustamise ühtlustamist ja ajakohastamist ELis, et viia maksustamine

kooskõlla Euroopa ja Eesti kliimapoliitikaga. **Õiglase ülemineku kontseptsiooni** tuleks laiendada fossiilkütustest sõltumatelt piirkondadelt tulevikus ka teistele valdkondadele, mida kliimaneutraalsuse poole liikumine oluliselt mõjutab (nt metsandus). Ettevõtetele peavad muutused olema sujuvad ja ennustatavad, mistõttu tuleb **ELi lubatud heitkogustega kauplemise süsteemi** ajakohastada viisil, mis tagaks investeerimiskindluse ja võrdse konkurentsi kolmandate riikide ettevõtetega. Kliimapoliitika muudatuste algatamiseks kolmandates riikides ja ELi ettevõtetele võrdse konkrentsipoitsiooni säilitamiseks toetame WTO reeglitega kooskõlas olevat **ELi süsinikuheite piirikohandusmehhanismi**. Seejuures peab mehhanism hõlmama ka elektrisektorit, et suurendada taastuvenergiasse investeerimise kindlust. Eesti jaoks on **biomass** oluline taastuvenergia allikas, mida tuleb kasutada kooskõlas jätkusuutliku metsamajandamise ning metsa muude funktsioonidega, vältides samas liigset halduskoormust. Eestile on tähtis, et **biokütuseid (biometaani)** tunnustatakse ELis „peaaegu nullheitmega“ taastuvenergiana. **Maakasutuse ja metsanduse** sektori kasvuhoonegaaside sidumise eesmärkide seadmisel tuleb arvestada riikide ajaloolise maakasutuse ning metsade ebaühtlase vanuselise jaotusega. ELi heitkogustega kauplemise süsteemi laiendamine **merendusele** peab olema lipuneutraalne, et tagada liidu laevanduse konkurentsivõime võrreldes kolmandate riikidega.

Eesti jaoks tähendab üleminek kliimaneutraalsusele olulisi muudatusi energeetikasektoris. Eesti toetab Euroopa Liidu **taastuvenergia ja energiatõhususe eesmärkide** suurendamist, et jõuda kliimaneutraalsuseni. ELi tasandi reeglid peavad tagama liikmesriikidele paindlikkuse otsustada oma energiaallikate üle, tehnoloogianeutraalsuse, varustuskindluse ja energiajulgeoleku, looma konkurentsivõimelise turukeskkonna ning tugevdama energia siseturgu taristu arendamise kaudu, lähtudes samal ajal kliimaeesmärkide saavutamisest. **Taastuvenergia osakaalu suurendamiseks energiatootmises ja -tarbimises on vaja tagada tingimused ning senisest enam ELi vahendeid energiataristu väljaehitamiseks nii lähemas tulevikus (moderniseerimisfondi ja innovatsioonifondi suurendamine) kui ka järgmistest ELi pikaajalistest eelarvetest.** Taastuvenergia osakaalu ja Läänemere regiooni varustuskindluse suurendamiseks on vaja välja arendada **avamere taastuvenergia võrk**, mis ühtlasi tugevdab Euroopa Liidu energiavõrku. Et tagada avamere taastuvenergia edendamiseks vajalik pikaajaline Euroopa Liidu rahastus, toetab Eesti taastuvenergia koostööprojektide ja meretuuleenergia ühise arendamise reguleerimist ELi õigusaktides. Eesti-Läti meretuulepargi ja -võrgu projekt tuleb lisada taastuvenergia piiriüleste projektide ning Euroopa ühishuviprojektide nimekirja. **Balti elektrivõrkude sünkroniseerimiseks** Kesk-

Euroopaga aastaks 2025 tuleb tagada jätkuv finantseering Euroopa ühendamise rahastust ja poliitiline toetus projekti lõpetamiseks.

Kliimaneutraalsuseni jõudmiseks toetab Eesti **taastuvatel energiaallikatel põhinevate gaaside**, nagu vesinik ja biometaan, ning sünteetiliste gaaside suuremat kasutuselevõttu Euroopa Liidus. Gaase käsitlevad liidu õigusaktid peavad soodustama ühtsetel alustel toimivate regionaalsete gaasiturude teket ja toimimist, mis aitaks edendada Euroopa Liidu gaasi siseturgu, ning looma sobivad tingimused taastuv- ja süsinikuneutraalsete gaaside piiriüleseks kaubanduseks ELi siseturul. Et vähendada ELi sõltuvust fossiilkütuste impordist, peaksid ELi toetusi saama üksnes need gaasitaristu projektid, mis toetavad üleminekut kliimaneutraalsele majandusele. Toetame süsinikuvaba vesiniku kasutuselevõtu soodustamiseks **üleeuroopalise vesinikutaristu loomist**, seejuures tuleks taristu rajamisel kasutada võimalikult suures ulatuses olemasolevat gaasitaristut. **Tuumaenergial** on oluline roll kliimaneutraalsuse saavutamisel ELis, kui see on arendatud jätkusuutlikult ning tagatud on kõrge ohutustase.

Kliimaneutraalse majanduse ja vastutustundliku ettevõtluse edendamiseks tuleb ELis arendada rohemajandust, soodustada tarbijate harjumuste kujundamist targa tulevikukindlama tarbimise suunas ning teha uute rohetehnoloogia lahenduste kasutamine mugavamaks kui traditsioonilised lahendused. Äriühingutel on vaja terviklikku **kestlikkusaruandluse raamistikku**, et oma ärimudeleid muuta. Toetame ELi kestlikkusaruandluse standardi loomisel ülemaailmselt ühtlustatud lähenemist. VKE-delt nõutava kestlikkusteabe esitamine peab olema vastavuses nende mõjuga keskkonnale. Et väike- ja keskmise suurusega ettevõtete halduskoormus ei osutuks aruandluse rakendamisel ebaproportsionaalselt suureks, peaks kestlikkusaruandlus jääma neile vabatahtlikuks. **Investoritel on omakorda vaja usaldusväärset teavet**, kas ja kuidas ettevõtted või projektid, millesse raha paigutamist kaalutakse, kestliku arengu eesmärkidesse panustavad. Selleks tuleb ELis kokku leppida, milliseid investeeringuid, tehnoloogiaid ja tegevusi loetakse erinevates valdkondades kliimaneutraalsuse ja kestliku arengu eesmärkidega kooskõlaks olevateks (**taksonoomia**).

Toetame ELis vabatahtliku **rohevõlakirjade standardi loomist**, et parandada roheliste võlakirjade turu tõhusust, läbipaistvust ja usaldusväärsust ning suurendada roheliste ja kestlike projektide rahastamist. Ettevõtete rahastamisel peaks üleminek rohelistele investeeringutele ja võlakirjadele olema järkjärguline, et tagada panganduse ja finantsturgude tõrgeteta toimimine ja ettevõtete

ligipääs rahastamisallikatele. Selleks, et ettevõtted lähtuksid oma tegevuses kestlikkuse põhimõtetest ja mõjust kliimamuutustele, sotsiaalvaldkonnale ning inimõigustele, tuleb juurutada **äriühingute kestliku juhtimise põhimõtteid ELi tasandil**, näiteks äriühingute hoolsuskohustuste laiendamisega. Leiame, et meetmete kehtestamisel peaks aga hoiduma hoolsuskohustuste kohaldamisest juhatusele, et vältida konflikti juhatuse kohustuste ning osanike ja aktsionäride huvide vahel.

Eesti pikaajalise strateegia eesmärk on võtta kasutusele **ringmajanduse põhimõtted**. Selleks tuleb ELi tasandil leppida kokku **toodete ökodisaini põhimõtted, viia ellu ELi kemikaalistrateegia meetmed, kehtestada ühtne kestliku tootepoliitika raamistik, arendada jäätmekäitluse taristut ning parandada tootmise tarneahtlate ressursitõhusust. ELi tootepoliitika** raamistik peab tagama, et ELi turul olevad tooted ja teenused vastavad järjest enam ringmajanduse põhimõtetele kogu väärtus- ja tarneahtlas, tagades samal ajal ettevõtetele võrdsed võimalused õiglasel üleminekul (sh arvestades VKE-de eripäradega) ning mõistliku aja investeringute tegemiseks. Ringmajanduse põhimõtete kasutuselevõtule aitavad kaasa **digitaalsed lahendused** (nt digitaalne tootepass, jäätmekäitluses digitaliseerimise rakendamine, materjalide ja jäätmete reaalsajas jälgimine, otsuste tegemiseks vajalike andmete kvaliteedi parandamine, teisese toorme turu loomine), mis on Eesti ettevõtetele potentsiaalne eduvaldkond. Jäätmetekke vähenemiseks toetab Eesti kogu ELi hõlmavat, **jäätmete liigiti kogumise ühtse märgistuse ja kriteeriumide loomist**. Ühtne märgistus ja kriteeriumid aitavad muuta selgemaks ja tõhustada jäätmete liigiti kogumist, mis siiani on olnud erinevate süsteemide tõttu tarbijatele segadust tekitav, ning seeläbi tagada kvaliteetsema materjali kogumise ja jäätmete ümbertöötamise suurema majandusliku tasuvuse.

ELi kalavarude ja mereökosüsteemide kaitse uue tegevuskava väljatöötamine on oluline, et ELi merealadel, sh Läänemeres, võetaks kasutusele meetmeid tundlike liikide kaaspüügi ja tundlike elupaikade kahjulike mõjude kõrvaldamiseks. Põhjapüügivahendite kasutamist ei peaks piirama traditsioonilistes püügipiirkondades, kus selline tegevus on toimunud aastakümneid. Põhjatraalimine neil aladel peab võtma arvesse varude jätkusuutlikkust. Tegevuskava peab hõlmama koostööd kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Täiendavate range kaitsega merekaitsealade kindlaksmääramisel tuleks lähtuda muu hulgas kalade kudealade ja noorjärkude kaitse vajadusest. **Euroopa Liidu ühine kalanduspoliitika** peab tagama kalavarude jätkusuutliku majandamise, arvestades regionaalsete eripäradega. Eesti jaoks on oluline, et jätkuks **indivi-**

duaalsete kvootide süsteem, nagu see Läänemerel praktikaks on, ning kalalae-vade mahutavusele ja võimsusele ei kehtestataks tehnilisi lisapiiranguid.

ELi põllumajanduspoliitika peab senisest enam pöörama tähelepanu **ressursside jätkusuutlikule majandamisele** ning **kliimat, elurikkust ja keskkonda säästvate põllumajanduslike tootmisviiside (sh digitaalsete lahenduste) arendamisele ja ulatuslikumale rakendamisele**. Kooskõlas „Talust taldrikule“ strateegia sihtidega tuleb tagada kestlikud ja vastupidavad **toidusüsteemid**, mis panustaksid nii kliimaeesmärkide saavutamisse kui ka toiduga varustatuse. Et tagada kestlik toidutootmine, peab paranema tõhusate ja ohutumate **taimekaitsevahendite kättesaadavus**, mistõttu toetame bioloogiliste taimekaitsevahendite turule toomise lihtsustamist. Keemiliste taimekaitsevahendite vähendamise eesmärkide seadmisel tuleb arvestada liikmesriikide seniseid pingutusi keskkonnahoidliku toidusüsteemi edendamisel. Kestlikule ja säästvamale tootmisele ülemineku üheks eelduseks on teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon. Uute tehnoloogiate tuleku ja arengu tõttu peab ELi õigusraamistik toetama **uute aretustehnoloogia meetodite kasutuselevõttu, mis on vajalik sordiaretuseks, vähese kemikaalikasutusega toidutootmise edendamiseks, põllukultuuride haiguste ja põuakindluse parendamiseks**. Toetame digitaalsete tehnoloogiate rakendamist, mis aitab põllumajandusettevõtjate efektiivsust suurendada ja leevendada mõjusid keskkonnale. Selleks tuleb parandada põllumajandusandmete kättesaadavust, andmete standardimist, samuti suurandmete senisest tõhusamat kasutamist (põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrgu (FADN) muudatused). Kestlikult toodetud toodete ja teenuste nõudluse kasvule aitab kaasa **tarbijakäitumise muutumine, mida peab toetama parem informeeritus ja tarbijate harimine**. Selle jaoks on muu hulgas oluline vaadata ELi tasemel läbi **põllumajanduse turustamisstandard**, mille eesmärk on võimaldada pakkuda tarbijatele säästvamaid tooteid. **Eesti toetab meetmeid, millega vähendatakse ELis toidukadu ja toidujäätmete teket**. Selleks on asjakohane kehtestada **konkreetsed eesmärgid ELi tasandil**.

Euroopa Liit peab jääma **avatud väliskaubanduspoliitika** eestvedajaks nii mul-tilateraalselt kui ka kahepoolset, kaitstes ja toetades WTO reeglitel põhinevat väliskaubanduspoliitikat ning soodustades avatud, vaba ja õiglase väliskaubanduse jätkumist. Kaubandussuhetes tuleb tagada avatud turg ja võrdsed konkurentsitingimused Eesti ettevõtjatele. **Kaubanduslääbirääkimisi** tuleb aktiivselt jätkata kõigi oluliste Euroopa Liidu globaalsete majanduspartneritega. Oluline on kaubavahetuse mitmekesistamine, uute vabakaubandus- ja investeerimisle-

pingute sõlmimine ning olemasolevate rakendamine ja ajakohastamine. Eesti ettevõtjate huvidest lähtuvalt on meie jaoks uute ärivõimaluste loomise seisukohast prioriteetsed Ameerika Ühendriikide ning idapartnerluse (Ukraina, Gruusia) ja Austraalia turud. Soovime **ELi-USA vabakaubanduslepingu** läbirääkimiste taaslustamist ja ELi-USA kaubandus-tehnoloogiaühendkogu kaudu kaubandus-, regulatsioonide- ja ühenduvusalase koostöö tihendamist. Toetame **kaubandus- ja majandussuhete süvendamist assotsieerunud idapartnerlusriikidega** ja nende järkjärgulist integreerimist ELi siseturuga. ELi **kolmandate riikide suunalised ühepoolised kaubandusmeetmed**² ei tohi seada ELi ja Eesti ettevõtjaid ning tarbijaid ebasoodsasse konkurentsiolukorda ja need peavad järgima ELi rahvusvahelisi kohustusi. Eesti ettevõtete jaoks on oluline, et nad saaksid konkureerida kolmandate riikide turgudel võrdsetel tingimustel, võrreldes ligipääsuga, mida EL pakub kolmandatele riikidele ELi turule ligipääsuks.

Rohelise kokkuleppe eesmärgi tervikuna tuleb kinnistada rahvusvahelisel tasandil ning EL peab selle nimel rakendama **kõiki rahvusvahelisi kaubandusreegleid arvestavaid meetmeid**. ELi **rahvusvahelisi tarneahelaid tuleb mitmekesistada ÜRO** kestliku arengu eesmärgi³ järgides. Toetame kahepoolsetes ELi vabakaubanduslepingutes Pariisi kokkuleppe muutmist nende lepingute oluliseks osaks, arvestades iga kaubanduspartneri võimet eesmärgi saavutada.

Eestil on olulised kaubandushuvid **digivaldkonnas**. Kaubandussuhetes ja kaubanduslepingute läbirääkimistel rahvusvaheliste partneritega peame kindlustama meie ettevõtetele andmete piiriülese vaba liikumise ja avaandmete parema kättesaadavuse, tarkvara lähtekoodi kaitse, elektroonilise asjaajamise, sh e-dokumentide ja digiallkirjade kasutamise võimalikkuse.

Eesti jaoks on oluline kujundada ELis **ühine lähenemine globaalse ühenduvuse teemal**. Eesti algatatud **usaldusväärse ühenduvuse** (*Trusted Connectivity*) kontseptsiooni eesmärk on rajada **ühistel väärtustel ja standarditel põhinev koostöö samameelsete partneritega**, et edendada nii füüsilise kui ka digitaalse taristu projekte globaalselt. Usaldusväärse ühenduvuse põhimõtted aitavad seeläbi muuta taristuprojektid usaldusväärseks ja atraktiivseks nii avaliku kui ka erasektori investeeringutele.

2 Mh ELi kaubandusmehhanism kolmandate riikide sunnimeetmete ärahoidmiseks, eksterritoriaalsete sanktsioonide määruse uuendamine, kolmandate riikide subsidiumide kahjuliku mõju vastane algatus.

3 <https://sdgs.un.org/goals>

RUUM JA LIIKUVUS

Keskkonnahoidliku ja konkurentsivõimelise transporditaristu arendamiseks peab ELi transpordipoliitika toetama sektori süsinikuheite vähendamist, tagades samal ajal ligipääsetavuse, taskukohased ühendused ning kõigi ELi regiooni-de ühendused keskustega. ELi reeglid peavad soodustama kaubavedude suunamist maanteedelt keskkonnahoidlikumatele transpordiviisidele (nt raudtee). Jätkata tuleb piirkondade ühendamise ja füüsilise taristu rajamisega, mis peab lisaks ohutusele ja kestlikkusele arvestama digitaalsete lahenduste ja võimaluse korral kõigis transpordiliikides sõjalise mobiilsuse vajadusega. Selleks on oluline kiirendada **Rail Balticu** väljaehitamist ning tagada projekti lõpetamiseks rahastus Euroopa Liidu vahenditest. Eesti toetab senisest kiiremat **alternatiivkütustele** üleminekut kõigis transpordiliikides. Eeskätt on oluline luua tingimused puhtamate kütuste kasutuselevõtuks **maanteetranspordis, merenduses ja lennunduses**. Toetame Euroopa Liidus ühiste põhimõtete kokkuleppimist **alternatiivkütuste taristu, sh biometaanitaristu** arendamiseks üleeuroopalise transpordivõrgu (TEN-T) põhikoridoridel, et arendada välja piiriülene taristu kogu liidu territooriumil. TEN-T võrgustikupõhised võimsusnõuded peavad arvesse võtma ka liiklustihedust. Taotleme **Tallinna-Helsingi tunneli** lisamist TEN-T põhivõrgu kaardile, mis annaks võimaluse koos Soomega rahastada Euroopa Liidu vahenditest tunneli uuringuid ja tulevikus ehitustegevust.

Eesti peab vajalikuks, et Euroopa Komisjon looks transpordiliikide üleseks **e-veoselehtede andmevahetuse** rakendamiseks tehnilise raamistiku, mis võimaldaks kogu liidus võtta kasutusele koostalitlusvõimelise elektrooniliste veodokumentide andmevahetusplatvormi. **Ise- ja kaugjuhtivuse, sealhulgas autonoomsete laevade** edendamiseks tuleb Euroopa Liidus ühtlustada isejuhtivate sõidukite õigusruum ning arendada välja terviklik isejuhtivate sõidukite kasutuselevõttu toetav keskkond. Eesti toetab isejuhtivate sõidukite tüübikinnituse väljatöötamist ning intelligentsete transpordisüsteemide teenuste standardite harmoneerimist Euroopa Liidus.

Toimivate lennuühenduste tagamiseks Euroopa Liidu äärealadel peame vajalikuks lennunduse riigiabiireeglite ülevaatamist. **Avaliku teenindamise kohustuse (PSO)** reegleid tuleb muuta ELi äärealade lennuliinidel ja väikelennujaamade jaoks paindlikumaks. Sealhulgas on vaja vähendada rahvusvaheliste PSO liinide käivitamisega seotud halduskoormust, suurendada maksimaalseid toetussummasid ning lühendada menetlusperioode. PSO liinide käivitamisel tuleb võtta arvesse nii lennuettevõtte jätkusuutlikkuse strateegiat kui ka olemasolevat liinivõrku.

Kosmosevaldkonnas on Eesti jaoks oluline Euroopa Liidus ühtsete reeglite, poliitika ja standardite loomine **kosmoseliikluse korraldamiseks** ning Euroopa Komisjoni kosmoseliikluse tegevuskava ja kosmose juhtprojektide elluviimine, mis võimaldaks suurendada liidu globaalset rolli kosmoses tegutsejana. Eesti soovib olla eestvedaja **kosmoseliikluse korraldamise andmevahetusplatvormide ja e-teenuste arendamises**.

Eesti toetab **kvaliteetse ruumiloome ja ehitatud elukeskkonna kujundamise** kvaliteedipõhimõtete⁴ rakendamist ELi programmides ja investeerimiskavades. **ELi Euroopa roheline kokkuleppe ja renoveerimislaine algatustes** soovime, et järgitaks **hoonete elukaart** (materjalide tootmisest ja transpordist kuni lammutamise ja jäätmete käitlemiseni). Iga uue füüsilise keskkonna või informatsiooni loomist tuleb käsitleda tervikuna, arvestades sh kultuuripärandiga ning ligipääsetavuse tagamise põhimõtetega. **Hoonete renoveerimise** hoogustamisel ELis on Eesti jaoks oluline, et lisaks energiatõhususele pöörataks tähelepanu keskkonnasäästlikele ehituslahendustele, tervislikule sisekliimale, elektrisõidukite laadimispunktide kasutuselevõtule, hoonete kliimakindlusele ning hea ja ligipääsetava elukeskkonna loomisele. Eesti eesmärk on **suurendada ehitussektori digitaliseerimist Euroopa Liidus**, et tõhustada hoonete ehitus- ja rekonstrueerimisprotsesse ning toetada hoonete renoveerimislaine eesmärkide saavutamist. Ühtsete digiehituse standardite kasutuselevõtuks Euroopa Liidus peab Eesti oluliseks tõhustada regionaalset koostööd eesmärgiga jõustada esialgu ühtsed digiehituse standardid Põhja- ja Baltimaades. Eesti soovib olla eestvedaja Euroopa Liidu ülese **dünaamiliste energiamärgiste süsteemi loomisel**, mis koondaks energiamärgised digitaalsetesse andmebaasidesse ning tagaks liikmesriikide energiamärgiste võrreldavuse.

⁴ Kvaliteedikriteeriumid põhinevad Davosi kvaliteedisüsteemil, mis aitab ruumi kvaliteeti hinnata terviklikult. Davosi hindamissüsteem nimetab kaheksa kriteeriumi, millega elukeskkonna arendamisel tuleb arvestada: planeerimisprotsess (governance), lahenduse otstarbekus (functionality), majanduslik mõõde (economy), keskkonnaaspektid (environment), ruumilahenduse mitmekesisus (diversity), pärandisõbralikkus (context), kohatunnetus (sense of place) ja ilu (beauty). Vt: <https://davosdeclaration2018.ch/quality-system>

Eesti jaoks on oluline **ELi elurikkuse strateegia elluviimine**, et aidata elurikkusel taastuda ning suurendada vastupanuvõimet kliimamuutuste mõjule. Selleks tuleb kasutada ka looduspõhiseid lahendusi (nt linnaplaneerimises). Üleeuroopaline eesmärk võtta vähemalt 30% ELi pindalast ning vana- ja primaarmetsad range kaitse alla peab arvestama liikmesriikides juba olemasolevate kaitsealade osakaaluga. Eesti toetab Euroopa Liidu tasandil **mullastrateegia väljatöötamist**, mis võimaldaks ELi-üleselt koordineerida tegevusi mulla seisukorra adekvaatseks hindamiseks, ühtse terminoloogia ja mullaseisundi hindamise metoodika kindlaksmääramiseks ning muldade hea seisundi tagamiseks vajalike poliitikameetmete väljatöötamiseks. Seejuures tuleb arvestada regionaalsete eripäradega Euroopas ning vajadusega jätta liikmesriikidele paindlikkus konkreetsete meetmete kujundamiseks.

ELi kodanikud peavad **Schengeni vaba liikumise ala** liidu üheks olulisemaks saavutuseks. Ühtlasi aitab sisepiirikontrollita ala kaasa ühtse turu tõhusale toimimisele ja majanduse kasvule. Schengeni ala turvalisuse tagamisel on Eesti eesmärk suurendada **välispiiri valvamise ja kaitsmise suutlikkust** ning rakendada integreeritud piirihaldust. COVID-19 pandeemia kogemus on suurendanud vajadust tõhustada valdkonna juhtimist, et parandada liikmesriikide vastastikust usaldust ala toimimise suhtes ning tagada koordineeritud lähenemine mitut liikmesriiki mõjutavate kriiside korral. Ühtse turu toimimiseks tulevikukriisides on vaja koostada **ühised valmisolekuplaanid** (sh transpordi kriisilukorra plaan ja rohekoridoride toimimine), mis tagaksid kaupade ja teenuste piiriülese liikumise sõltumata kriisi olemusest. Valmisolekuplaanis on vaja kirjeldada ühiseid usaldusmeetmeid, näiteks testimine või digitõendi olemasolu, mis aitaks tagada ka ELi rahvatervisealase hädaolukorra väljakuulutamisel isikute võimalikult vaba liikumise. **Piirikontrollide ajutine taaskehtestamine sisepiiridel peab jääma erakorraliseks, põhjendatud ja ajaliselt piiritletud meetmeks, millele tuleb eelistada alternatiivseid lahendusi**, nagu tõhusam infovahetus ja politseikoostöö, et minimeerida negatiivset mõju vabale liikumisele.

Oluline on Euroopa Liidu välispiiri valvamine ühtlaselt kõrgel tasemel, mistõttu peame vajalikuks Euroopa Liidu **välispiiri valvamise miinimumstandardi** kehtestamist. Piiritüüpide erisusi arvestavad miinimumnõuded võimaldavad tagada täieliku olukorratundlikkuse piiril toimuvast ning aitavad kaasa ebaseaduslike piiriületuste tõhusamale tuvastamisele piiripunktide vahelisel alal. Peame oluliseks Euroopa Liidu välispiiri taristu väljaehitamise täiendavat rahastamist ELi vahenditest, sest välispiiri valvamine on liidu selge ühishuvi. Tähtaegselt tu-

leb rakendada uued **Euroopa Liidu piirihalduse infosüsteemid**⁵ ja tagada nende **koostalitlus** teiste sisejulgeoleku ja rändealduse infosüsteemidega, et tuvas-tada tõhusalt identiteedipettusi ning viia läbi isikute taustakontrolle. Schengeni ala turvalisuse parandamiseks on oluline ühtlustada **reisijate broneeringuinfo (PNR) ja reisijate eelteabe (API)** kogumise põhimõtteid, mh andmete ühekord-se küsimise põhimõtet järgides, ning **laiendada** nimetatud **teabevahetussüsteeme lennutranspordilt ka teistele transpordiliikidele**, eelkõige meretranspordile. Schengeni viisataotlusprotsessis toetame **viisataotluste digitaalse keskkonna arendamist ja võltsimiskindla e-viisa kasutuselevõttu**, et hõlbustada viisade taotlemise ja menetlemise protsessi ning vähendada viisamenetluse kulusid. Toetame **Schengeni ala laienemist** liikmesriikidesse, kes on täitnud selleks ette nähtud tingimused.

5 Riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem, Euroopa reisiinfo ja -lubade süsteem (ETIAS).

OSKUSED JA TÖÖTURG

Eesti pikaajaline strateegia „Eesti 2035“ seab sihiks õppijast lähtuva paindliku haridussüsteemi loomise, millega tagatakse kõigile võrdsed võimalused eneseteostuseks ja toimetulekuks. Selleks toetame ELi eesmärki **suurendada täiskasvanute elukestvas õppes osalust**, et aastaks 2030 osaleks vähemalt 60% 25–64-aastastest täiskasvanutest kas tasemeõppes või aastas vähemalt ühel koolitusel⁶. Tagada tuleb **paindlikum liikumine haridustasemete ja -liikide vahel** (nii formaal-, mitteformaal- kui ka informaalõppe kaudu) ning **valikurohked õpivõimalused**, mis **vastavad muutuva ühiskonna ja tööturu vajadustele** (sh rohe- ja digipöörde tõttu). Õpialase liikumise edendamiseks Euroopa haridusruumis tuleb kokku leppida **mikrokvalifikatsioonitunnistuse⁷ mõistes ning ühtsetes kvaliteedi- ja läbipaistvuse tagamise põhimõtetes**. See aitab kaasa mikrokvalifikatsioonitunnistuste piiriülesele võrreldavusele, tunnustamisele ja ülekantavusele. Mikrokvalifikatsioonide kasutuselevõtu sobivaimad viisid peavad jääma liikmesriigi otsustada. **Õpikontode⁸ rakendamisel peab liikmesriikidel olema võimalik otsustada, kas ja kuidas need** täiustavad juba olemasolevaid oskuste täiendamiseks loodud süsteeme ja meetmeid.

ELi ülikoolide strateegia vastuvõtmine ja elluviimine toetab Eesti pikaajalist eesmärki parandada kõrghariduse kvaliteeti. **Euroopa ülikoolide võrgustikku kuulumine** aitab Eesti ülikoolidel lisaks õppe- ja teadustöö kvaliteedi parandamisele parandada kõrghariduse rahvusvahelist koostööd, sh katsetada uudseid koostöövorme, luua ühiseid õppejõudude ja teadlaste värbamiskavasid ning pakkuda kaasavaid ja mitmekesiseid õpivõimalusi. Ühtlasi loob see Eesti üliõpilastele ja akadeemilisele personalile senisest enam võimalusi rahvusvahelises **mobiilsuses osalemiseks**.

6 Oluline on märkida, et ELi ja Eesti metoodikad erinevad: ELi sihttase 60% kehtib osaluse kohta, mis toimus viimase 12 kuu jooksul. „Eesti 2035“ strateegia ja haridusvaldkonna arengukavas on sihttase 2035. aastaks 25%, mis arvutatakse osaluse kaudu, mis toimus viimase 4 nädala jooksul.

7 Mikrokvalifikatsioonitunnistus on tõend lühiajalise õppimise käigus omandatud õpiväljundite kohta, mida on hinnatud läbipaistvate standardite põhjal. Mikrokvalifikatsiooni saab osadeks jagada, üle kanda ja kõrgemateks kvalifikatsioonideks kokku liita.

8 Õpikonto on oskuste ja tööalase konkurentsivõime parandamise eesmärgil tööalistele inimestele mõeldud võimalus kasutada õpikontol olevaid koolitusõigusi ehk teatud summasid koolituseks.

ELi ühtsel turul tuleb **arvestada muutuva töömaailmaga** ning suurendada ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi nii hariduses kui ka tööturul. Koosõlas „Eesti 2035“ eesmärkidega toetab Eesti **töövormist sõltumatut sotsiaalkaitse- ja tööohutussüsteemi**, mis arvestab nii töötegijate kaitse kui ka uudsete ettevõtlusmudelite arenguvajadusega. Isikutele, kelle peamine sissetulek on seotud platvormitööga, peaks olema tagatud **kollektiivlepingute sõlmimise võimalus**. Sellised kokkulepped ei tohi tekitada konkurentsimoonutusi. **Kaugtöötamine ja pidev vajadus olla tööandjale digitaalsete töövahendite abil kättesaadav** toob kaasa erinevaid kitsaskohti, sealhulgas töö- ja pereelu hägustumise, ületöötamise ohu ja võimalikud vaimse tervise probleemid. Seetõttu tuleb ELi algatustes pöörata tähelepanu töökeskkonnas erinevate ohtude ennetamisele, sealhulgas **psühhosotsiaalsetele ohuteguritele**. Tervisekriisideks valmisoleku suurendamisel tuleb tagada töökeskkonna ning tervisepoliitika sünergia. Toetame selleks ELi töötervishoiu ja -ohutuse strateegia elluviimist. **Isikute vaba liikumise jätku- vaks tõrgeteta toimimiseks** on oluline kokku leppida sotsiaalkindlustuse koordinaatsioonimääruse uuendamises ja ühetaolises rakendamises.

Eesti pikaajaline eesmärk on **tark ja tasakaalustatud rände- ja lõimumispoliitika**, mis arvestab tööturu ja ühiskonna vajadusi. Kavandatavad seadusliku rände algatused ELis (näiteks ELi pikaajalise elaniku staatuse edasiarendamine, talendireservi loomine) peavad toetama liikmesriikide majanduse arengut ja ühiskonna sidusust. Eesti toetab ELi **talendireservi** loomist, mis annab tööandjatele lisavõimaluse leida vajaduse korral spetsialiste väljastpoolt ELi. Talendireservi loomisel peame oluliseks põhimõtet, et välismaalasel peab ELi sisenemiseks olema konkreetne tööpakkumine või kutsuja. Leiame, et vaba töökoha täitmisel peab tööandja eelistama võimaluse korral oma riigi või ELi kodanikku. Kuna ELi pikaajalise elaniku staatus on tähtajatu, on oluline **tagada välismaalase hea integreeritus** elukoha liikmesriigi ellu.

RAHVA KESTLIKKUS, TERVIS JA SOTSIAALKAITSE

Tervisevaldkonna vastupanuvõimet tuleb suurendada kogu ELis, et tagada tulevikus tervishoiukriisideks parem valmisolek ja neile reageerimise võime. Nakkushaiguste piiriülese leviku tõkestamiseks ja pandeemiate ärahoidmiseks tuleb tugevdada ELi valmisolekut reageerida terviseohtudele ning suutlikkust koordineerida liikmesriikide tegevust. Selleks tuleb ajakohastada **piiriüleste terviseohtude ELi õigusraamistikku** ning laiendada **Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse (ECDC)** ja **Euroopa Ravimiameti** kriisireageerimisega seotud ülesandeid.

Ravimite õigeaegse ja võrdse kättesaadavuse ning varustuskindluse parandamiseks tuleb vabatahtlike koostööalgatuste kõrval ELi tasandil **täpsustada tootjate, müügiloahoidjate ja hulgimüüjate kohustusi**, et tagada ravimite kättesaadavus kõigis riikides. Ravimite **tarneaheelate tugevdamiseks** tuleb parandada tarneaheelate seiret ning varajase hoiatuse mehhanisme, tõhustada riikidevahelist infovahetust ning rakendada ajutiste tarneraskuste korral **ravimite riikidevahelise laenamise võimalusi**. Ravimite kättesaadavuse kõrval on olulised ka ravimite **taskukohasust ja hinnastamise läbipaistvust toetavad meetmed** ning **ravimite keskkonnahoidlik tootmine, kasutamine ja kõrvaldamine**. Toetame selleks **Euroopa ravimistrateegia elluviimist** ja **ELi ravimiregulatsioonide ajakohastamist**. ELi regulatsioonid ja toetavad meetmed peavad arvestama väikeste turgude eripära ja vajadustega.

ELi poliitikavaldkondades tuleb läbivalt soodustada **tervist toetava keskkonna loomist** (nt põllumajanduspoliitika, transpordipoliitika, tööpoliitika jne), et piken-dada tervena elatud eluiga.

Peame oluliseks kavandada **mittenakkuslike haiguste peamiste riskitegurite ennetamiseks** ELi tasandil tegevusi (sh tervislik toitumine ja liikumine, toidumär-gistus, alkoholi- ja tubakapoliitika) ning **vähi ennetamiseks** mõeldud tegevusi. Tervishoiusüsteemide kvaliteedi parandamiseks tuleb ELis võtta kasutusele **personaalmehhanismi lahendused, luua tingimused terviseandmete piiriüleseks vahetamiseks ning neile juurdepääsu parandamiseks**.

Sidusa ühiskonna tagamiseks tuleb ELi-üleselt edendada **võrdseid võimalusi** ning **soolist võrdõiguslikkust** läbivalt kõigis poliitikavaldkondades. Vähendada tuleb **soolist palgalõhet** ning tõhustada **meetmeid naistevastase vägivalla vastu. Lõpule tuleb viia ELi liitumine Istanbuli konventsiooniga**⁹. Peame oluliseks mitte teha järeleandmisi Euroopa Liidu koostöö raames soolisuse ja soolise võrdõiguslikkuse aluspõhimõtetest ning toetada läbivalt mõiste „sooline võrdõiguslikkus“ kasutamist. **Diskrimineerimisvastane kaitse** peab olema ELi tasandil rahvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude ning seksuaalse sättumuse alusel ühesugune. Kõigi ELi kodanike ja nende pereliikmete vaba liikumine, turvalisus ja õigus peab olema kaitstud. Seetõttu peaksid ELi riigid **vastastikku tunnustama peredena ka registreeritud partnerlussuhtes olevaid isikuid ning samast soost paare**, kes koos lapsi kasvatavad.

ELi tasandi kultuuri-, audiovisuaal-, spordi- ning kohanemis- ja lõimumisvaldkonna koostöö ja programmid peavad panustama **sidusa ühiskonna kujundamisse**, näiteks publiku arendamise ning kultuurile ja spordile ligipääsu tagamise kaudu, sh digitaalsete vahendite ja digipädevuste arendamise abil.

⁹ Istanbuli konventsioon on Euroopa Nõukogu poolt 2011. a vastu võetud lepe, mis käsitleb naistevastase ja koduvägivalla ennetamist ja tõkestamist. Vt <https://rm.coe.int/1680464e70>

RIIGIVALITSEMINE

Eesti pikaajaline eesmärk on suurendada valitsemise ühtsust, tagades sealhulgas, et riigivalitsemisel lähtutakse **õigusriigi põhimõtetest**. Nii Euroopa Liidu liikmesriigid kui ka Euroopa Liit tervikuna peab järgima õigusriigi põhimõtet. Eesti teeb koostööd Euroopa Komisjoni ja teiste liikmesriikidega, et aidata kaasa õigusriigi põhimõtetest ühtsema arusaama loomisele ja nende rakendamisele ning vähendada teema polariseeritust liikmesriikide seas.

Euroopa valimisõiguse, sh Euroopa Liidu üleste valimisnimekirjade ja esikandidaatide süsteemi üle toimuvates aruteludes peame oluliseks, et väikeriikide huvid ja geograafiline tasakaal oleksid jätkuvalt kaitstud ja esindatud ning et Euroopa Liidu institutsioonide juhid valitaks läbipaistvalt. Toetame eesmärki suurendada läbipaistvust ja seeläbi inimeste usaldust valimisprotsessi ja -tulemuste vastu **veebiplatvormidele rakendatavate poliitilise reklaami kohta käivate meetmete kaudu**, aga uute kohustuste panemine peab seejuures olema põhjendatud ning proportsionaalne.

Euroopa Liidus tuleb jätkata **e-riigi arendamist ja justiitsvaldkonna digitaliseerimist**, sest see suurendab läbipaistvust ning juurdepääsu õigusemõistmisele ja seeläbi tugevdab õigusriiki. Eesti eesmärk on **piiriülese kohtumenetluse ja õiguslase koostöö arendamine**. Infotehnoloogilised lahendused ja **piiriülesed e-teenused** tagavad õigusasutuste sujuva piiriülese koostöö ning õiguslase informatsiooni ja andmete kättesaadavuse. ELi õigusasutuste koostöö tsiviil- ja kaubandusajades, aga ka kriminaalasjades, peab muutuma vaikevalikuna digitaalseks ning ka ELi kodanikel ja ettevõtjatel peab olema võimalus digitaalseks asjaajamiseks. Igasuguse kohtumenetluse algatamine ja menetluste läbiviimine digitaalsete kanalite kaudu nõuab seda, et menetlust algatava isiku **isikumasus peab olema üheselt digitaalselt tuvastatav**. Peame oluliseks, et kõigi lahenduste puhul lähtutakse eIDAS¹⁰ määruse standarditest digidokumentide ja digiallkirjade aktsepteerimisel ning isikute tuvastamisel.

10 E-identimise ja e-tehingute jaoks vajalike usaldusteenuste määruse (eIDAS) eesmärk on lihtsustada piiriülest e-teenuste kasutamist.

Parandada tuleb liikmesriikide erinevate õigusvaldkonna **registrite (näiteks äri-registrid, samuti maksejõuetus- ning kinnistusregistrid) ühilduvust** ELi tasandil ning arendada **tehisintellektilahendusi** justiitskoostöö hõlbustamiseks (näiteks masintõlke arendamine). **Kriminaalasjades** võimaldaks automaatne elektrooniline juurdepääs liikmesriikide registrite andmetele kontrollida andmete olemasolu ja jätkata seejärel andmete vahetamiseks koostööd õigusabitaotluste vormis. Vajalik on luua digitaalsed lahendused dokumentide piiriüleseks kättetoimetamiseks kriminaalmenetluste raames, kohtuotsuste piiriüleseks tunnustamiseks ja rahaliste karistuste piiriüleseks täitmiseks. Piiriülese kuritegevuse vastu võitlemist aitaks tõhustada erinevate riikide pädevate asutuste **ühiste uurimisrühmade IT-koostööplatvorm**, mille kaudu saaks vahetada teavet ja tõendeid.

Tsiviil- ja kaubandusajades on esmajoonel mõistlik kohtumenetluse alustamiseks ette näha digitaalsed sidekanalid selliste ELi õigusala koostöö instrumentide puhul, kus menetluse alustamine toimub vormi alusel (nt Euroopa maksekäsumenetlus, pangakontode arestimise määrus, pärimisasjade määrus, perekonnaasjade justiitskoostöö instrumendid jne). Andmevahetusplatvorm e-CODEX ja sellele tuginev elektrooniliste tõendite vahetamise süsteem (eEDES) aitavad tagada nii tsiviil- ja kaubandusajades kui ka kriminaalasjades turvalist piiriülest koostööd. Peame oluliseks e-CODEXi haldamise ja arendamise tähtaegset **üleandmist Euroopa Liidu IT-agentuuri (eu-LISA)¹¹ Tallinna üksusele 2023. aastaks**. Seni peamiselt sisevaldkonna infosüsteemidega tegelenud **eu-LISAst tuleks kujundada laiemate volitustega IT-amet, kes arendab tervikuna ka justiitsvaldkonna piiriülest digitaliseerimist**.

Arvestades isikute mobiilsust Euroopa Liidus ning raskete kuritegude iseloomu, on oluline, et õiguskaitseasutustele oleks kättesaadavad **kriminaalmenetluse läbiviimiseks vajalikud sideandmed** sõltumata nende andmete asukohast. Seetõttu on vaja kehtestada **sideandmete säilitamise** ühtne ELi tasandi regulatsioon, mis loob tasakaalu julgeoleku tagamise ja privaatsuse kaitse eesmärkide vahel. Andmete säilitamine peab olema lubatav selliselt, et õiguskaitseasutustel oleks võimalik tõhusalt kuritegusid ennetada ja menetleda. Isikute põhiõigused tuleb tagada kindlate juurdepääsureeglite kehtestamisega ning erinevate õiguskaitsevahendite sätestamisega. Kuritegude edukaks lahendamiseks tuleb Euroopa Liidus tagada ka **tõhus piiriülene juurdepääs elektroonilistele tõenditele**. Loodav **ELi politseikoostöö seadustik** peab lihtsustama piiriülest politseikoostööd, tõhustades muu hulgas ühiste uurimisrühmade potentsiaali ning arvestades seniste kahe- ja mitmepoolsete koostöökokkulepete parimaid

¹¹ Euroopa amet vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suuremahuliste IT-süsteemide operatiivjuhtimiseks (eu-LISA).

kogemusi. Soovime lisaks ELi tasandil täpsustada politseivabatahtlike kaasamise võimalusi. Piiriülese politseikoostöö tõhustamiseks on vaja edasi arendada pädevate asutuste infovahetust. Toetame **Prümi andmevahetusmehhanismi tõhustamist ning laiendamist lisaks DNA-, sõrmejälgede ja sõidukite registriandmetele täiendavatele andmeliikidele** (nt näokujutised, ballistikaandmed, juhilubade andmed).

Peame oluliseks arendada **vägivalla korduvuse tõkestamise** meetmeid ja **ennetada radikaliseerumist, sealhulgas veebikeskkonnas**. Toetame selleks veebiplatvormide hoolsuskohustuste täpsustamist. ELi tasandil tuleb **vaenukõne ja vaenukuritegude** vastu võidelda kooskõlas liikmesriikide õiguspraktikaga ning kaaluda tuleb alternatiive kitsalt karistusõiguslikule lähenemisele.

Eesti eesmärk on arendada ELis **riigikaitse laia käsitust** ning parandada **ühiskonna valmisolekut kriisideks ja hübriidohtudele vastupanu võimet**. Kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekut murendavad mitmesugused **hübriidset laadi ohud**, teiste seas näiteks küberoperatsioonid, vaenulik mõjutustegevus, rände kasutamine survevahendina, tehnoloogiasõltuvuse ära kasutamine ning energiajulgeoleku ohustamine. Et neile ohtudele adekvaatselt reageerida, tuleb ELis võtta julgeoleku tagamisel suund **laiapindsele lähenemisele**. Selleks on vaja parandada Euroopa Liidu institutsioonide ja poliitikavaldkondade vahelist koordinatsiooni ning arendada Euroopa Liidu ühist **olukorrateadlikkust ja eelhoiatussüsteemi**. Korraldada tuleb regulaarseid Euroopa Liidu õppusi ja stsenaariumipõhiseid arutelusid, et suurendada teadlikkust erinevatest (küberjulgeolekuga seotud ja/või hübriidset laadi) ohtudest, ja parandada neile tõhusat ja kiiret reageerimist. ELis tuleb välja arendada **hübriidne tööriistakast** (hübriidarsenal), mis võimaldaks kiiret, tõhusat, asümmeetrilist ja sihistatud vastust (omistamine, sanktsioonid jm) hübriidstrateegiat kasutava tegevuse vastu. Kriitilist taristut puudutavate küberintsidentide kasvu kontekstis on esmatähtis suurendada **ELi ja liikmesriikide küberkerksust**. Selleks soovib Eesti võrgu- ja infosüsteemide turbe valdkonnas karmistada **ELi küberturvalisuse nõudeid ning laiendada küberturvalisuse baasnõudeid** ka nendele majanduslikult ja ühiskondlikult olulistele valdkondadele, mis on kehtiva võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse direktiivi kohaldamisalast välja jäänud. Pahatahtliku kübertegevuse heidutamisel peame oluliseks tagada Euroopa Liidu ja teiste samameelsete riikide (sh USA ja Suurbritannia) ühtsus ja ühine tegevus, **kübersanktsioonirežiimi uuendamine** ja tõhus rakendamine. Samuti tuleb uuendada olemasolevaid küberdiplomaatia meetmeid (näiteks küberdialoogid, avaldused, strateegiline kommunikatsioon, ühised uurimised jne),

millega Euroopa Liidus ühiselt reageerida pahatahtlikele küberoperatsioonidele. Suureneva digitaliseerimise ja kasvavate küberohtude tõttu on ELis vaja välja töötada ühtne lähenemine **küberturbeinvesteeringute piisavuse hindamiseks**.

Euroopa Liidus tuleb jätkuvalt arendada ühist **valmisolekut reageerida liikmesriikide elanike turvalisust mõjutavatele raskete tagajärgedega kriisidele ja ohustsenaariumidele**, kasutades muu hulgas Euroopa Liidu elanikkonnakaitse mehhanismi võimalusi ja erinevaid ELi koostöövorme sisejulgeoleku valdkonnas. Liikmesriigile peab olema tagatud kiire abi nii suurõnnetuste ja looduskatastroofide korral kui ka näiteks ulatusliku tervisekriisi puhkedes või massilise sisserände olukorra tekkimisel. **ELi-ülesed (rescEU) erivõimed** elanikkonna kaitseks tuleb luua eelkõige valdkondades, kus liikmesriikidel endil oleks võimete loomine ebamõistlik või ülemäära kulukas, arvestades riski esinemise madalat tõenäosust, kuid samas oleks riski realiseerumisel katastroofilised tagajärjed. Eelkõige oleme huvitatud piirkondliku CBRN (keemiliste, bioloogiliste, kiirgus- ja tuumaohtude) seire ja tuvastamise võime loomisest. Euroopa Liidus peab olema paremini tagatud **elutähtsa taristu ja teenuste piiriülene toimepidevus**, et rahuldada kriisi ajal elanike esmavajadused. Lisaks elutähtsate üksuste ja digitaristu vastupidavusvõime üldistele nõuetele on elutähtsa taristu katkematuks töös hoidmiseks vaja leppida kokku ühtsed **sideteenuste toimepidevusnõuded**. Eesti peab vajalikuks ka ELi valmisolekupaani väljatöötamist, et tagada kriisi ajal **toiduainetega varustamine ja toiduga kindlustatus**.

Lähikümneanditel jätkub Euroopas nii ebastabiilsetest lähipiirkonna riikidest kui ka kaugematest piirkondadest lähtuv ulatuslik rändesurve, mis eeldab tõhusamat rahvusvahelist ja sisemist koostööd. „Eesti 2035“ pikaajaline eesmärk on tõhus **migratsioonijärelevalve ja põhiõigusi järgiv tagasisaatmispoliitika**, samuti tuleb arendada rahvusvahelise kaitse saajate vastuvõtusüsteemi. Ebaseadusliku rände ennetamiseks ja rändesurve vähendamiseks on Euroopa Liidu **välispiiri valvamise parandamise** kõrval vajalik arendada **koostööpartnerlusi päritolu- ja transiidiriikidega** rände algpõhjuste vähendamiseks, pagulaste ja põgenike toetamiseks piirkonnas, tagasivõtupoliitika rakendamiseks ning inimkaubanduse ja -smugeldamise tõkestamiseks. Prioriteetne on vastastikku kasulike partnerluste arendamine Põhja-Aafrika, Saheli piirkonna, Lääne-Balkani ja Aasias siiditee riikidega, sealhulgas Türgiga. Kolmandate riikide **rändehalduse ja tagasivõtkoostöö parandamiseks tuleb kasutada sihipäraselt Euroopa Liidu arengukoostöö-, kaubandus- ja viisapoliitika kõiki võimalusi** ning kiirendada liikmesriikides tagasisaatmismenetluste läbiviimist. Tagasisaatmistele korraldamisel peaks

senisest enam liikmesriike abistama Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet (Frontex) ja ELi tagasisaatmiste koordinaator. Peame oluliseks kõrge esindaja ja komisjoni aktiivset rolli tagasivõtualaste läbirääkimiste pidamisel kolmandate riikidega vastavalt ebaseadusliku rände kanalitega seotud suundumustele. Vajalik on ka uute ELi tagasivõtulepingute või koostöökokkulepete sõlmimine, sealhulgas tuleb jätkata läbirääkimisi Nigeeria, Tuneesia ja Marokoga.

Euroopa Liidu rände- ja varjupaigasüsteemi reformi puhul peame oluliseks tõeliste abivajajate aitamist. Kehtestada tuleb **tõhusad piirimenetlused** eesmärgiga teha juba välispiiril taustakontrollid ning eristada isikud, kelle rahvusvahelise kaitse taotlus suure tõenäosusega tagasi lükatakse, tegelikest rahvusvahelise kaitse vajajatest. Peame oluliseks, et suure rändesurve alla sattunud eesliinirikidele oleks tagatud piisav Euroopa Liidu operatiiv- ja finantsabi ning **kõik liikmesriigid toetaks eesliiniriike vastavalt oma võimetele ja võimalustele**, näiteks ekspertide, tehnika või rahalise abiga. **Ümberasustamise ja ümberpaigutamise korral on Eesti jaoks oluline vabatahtlikkuse põhimõtte säilimine.** Oluline on tagada liikmesriikidele ka **tööriistad toimetulekuks Schengeni ala julgeolekut ohustavate hübriidrünnaku olukordadega, kus kolmas riik kasutab rännet survevahendina** ELi või selle liikmesriikide vastu. Selleks tuleb sihistatult kasutada erinevaid Euroopa Liidu tasandi meetmeid nagu operatiivkoostöö ja rahalised vahendid, diplomaatia, sanktsioonide kehtestamine, strateegiline kommunikatsioon, ELi õiguse kohandamine ja ühiste kriisiplaanide koostamine.

Ühises välis- ja julgeolekupoliitikas (ÜVJP) on Eesti eesmärk Euroopa Liidu välispoliitiliste otsuste kestlikkus ja ühtsus. Toetame tõhusat ja mõjusat Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika elluviimist, mis aitaks panustada Euroopa Liidu mõjukuse kasvu ning demokraatia, ühiste väärtuste ja julgeoleku edendamisse eelkõige Euroopa Liidu vahetus naabruses, aga ka maailmas laiemalt. Eesti on aktiivne eestkõneleja, et **suurendada ELi ja USA poliitika ühisosa ning tugevdada Atlandi-üleseid suhteid.** Eesti toetab ELi-USA Venemaa-teemalist dialoogi ja selle kiiret alustamist. Eesti huvides on võimalikult tihe koordinatsioon **ELi ja Ühendkuningriigi** vahel välis- ja julgeolekupoliitilistes küsimustes.

Eesti eesmärk on, et **Venemaa** suunal valitseks ELis ühtne realistlik hoiak ning säiliks strateegiline kannatlikkus. Euroopa Liidu suhete arendamisel Venemaaga tuleb lähtuda ühiselt kokku lepitud viiest põhimõttest¹², sh Minski kokkulepete

12 1) Minski kokkulepete täielik rakendamine on peamine tingimus Euroopa Liidu seisukohtade muutmiseks Venemaa suhtes (st Minski kokkulepped on seotud sanktsioonipoliitikaga Venemaa suhtes); 2) suhete tugevdamine Euroopa Liidu idapartneritega ja teiste naabritega; 3) Euroopa Liidu vastupanuvõime tugevdamine, sealhulgas energiajulgeoleku, hübriidohtude ja strateegilise kommunikatsiooni valdkonnas; 4) valikuline koostöö Venemaaga Euroopa Liidule huvipakkuvates valdkondades; 5) toetada Venemaa kodanikuühiskonda, arendada inimestevahelisi suhteid.

täitmine. ELi projektide ja toetuste kaudu tuleb suurendada tuge Venemaa kodanikuühiskonnale. Seisame Ukraina, Moldova, Gruusia **territoriaalse terviklikkuse ning suveräänsuse eest**. Hoiame ELi päevakorras Valgevenes, Gruusia ja Ukraina aladel toimuvat ning Krimmi õigusvastase anneksiooni **mittetunnustamispoliitikat**.

Eesti peamine eesmärk **ELi idapartnerluspoliitikas** on demokraatliku ja õigusriigil põhineva turvalise ja majanduslikult eduka naabruskonna edendamine ning selle järkjärguline lõimimine Euroopa Liiduga. Taotleme idapartnerite kaasamist neile enim huvi pakkuvates valdkondades. Oluline on saavutada kolme assotsieerunud riigi – Ukraina, Moldova, Gruusia – tihedam integreerimine Euroopa Liidu ühtse turuga ning suurendada nende kerksust ja strateegilise kommunikatsiooni võimet. Oluline on tugevdada Euroopat ümbritsevat julgeolekuvööd nii, et see hõlmaks Euroopa julgeolekusse panustavate idapartnerlusriikide (Gruusia ja Ukraina) abistamist. Panustada tuleb ka Valgevene kodanikuühiskonna tugevdamisse. Jätkame Eesti reformikogemuse edasiandmist idapartnerlusriikidele, otsides võimalusi teha seda kasvavas mahus Euroopa Liidu toetusprojektide (sh Euroopa tiimi algatuse) raames.

Taotleme ELi ühispoliitika kasvu suhetes **Hiinaga** ja kohtumisi 27+1 formaadis. Panustame ELi tegevusse **lõunanaabruse** konfliktide rahumeelse lahendamisele kaasaaitamisel (missioonid), digitaalse ülemineku edendamisse ja kodanikuühiskonna toetamisse. Toetame **lõunanaabruspartnerluse väljaarendamist**. Toetame **ELi-Aafrika** koostööd stabiilsuse ja reeglitepõhise maailmakorra edendamiseks ning kestliku arengu saavutamiseks. **ELi arengukoostöös** on Aafrika suunal meile oluline digitaliseerimise (mh globaalse Digital for Development Hubi liikmesuse kaudu) ja rohepöörde projektide (metsandus, jäätme- ja ringmajandus) elluviimine.

ELi laienemine peab jätkuma aluslepingutes sätestatud raamistiku ja tingimuste kohaselt. Ühinemisläbirääkimised tuleb avada ka **Põhja-Makedoonia** ja **Albaaniaga**. Toetame Lääne-Balkani riikide euroatlantilist integratsiooni ELi laienemispoliitika kaudu, samuti piirkonna riikide kasvavat joondumist ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga. Türgi sidumist ELiga tuleb jätkata, hoides dialoogi avatud.

Panustame **ELi tsiviilmissioonidesse**, suurendades seeläbi Eesti välispoliitilist nähtavust. Eesmärk on suurendada ELi tsiviilmissioonides osalevate Eesti ekspertide arvu. Prioriteetseteks riikideks on Eesti jaoks Ukraina, Gruusia, Kosovo, Iraak, Liibüa, Mali ja Somaalia. Teemaatilist on olulised küberjulgeoleku ja

hübriidohtude valdkonnad. Eesti toetab Euroopa Liidu **kriisireguleerimisoperatsioonide** ja teiste Euroopa julgeolekusse panustavate operatsioonide elluviimist, jätkab neisse panustamist ning peab oluliseks Euroopa Liidu lahingugruppide kiirreageerimisvõime parandamist.

Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsealगतuste edendamisel tuleb keskenduda liikmesriikide kaitsevõime parandamisele, kaasates transatlantilisi liitlasi ning teisi võimelisi ja meiega samu väärtusi jagavaid riike. Eestile on strateegiliselt tähtis tugevdada NATO-t ja Atlandi-üleseid suhteid Euroopa julgeolekuarhitektuuri selgroona, mistõttu toetame **Euroopa Liidu ja NATO ühtsust ja teineteist täiendavat koostööd**. Eesti töötab selle nimel, et ELi-NATO vaheline suhtlus oleks aktiivsem, mõlemad organisatsioonid hindaksid ohte sarnaselt ning koostöö oleks praktilisem, eriti teemades, kus on võimalik ELi ja NATO võimeid kokku tuua (nt uued tehnoloogiad, hübriidohtud, sõjaline mobiilsus). Euroopa Liidu kaitsealगतustes tuleb kaasata Euroopa julgeolekusse panustavaid, kuid Euroopa Liitu mittekuuluvaid Eestile olulisi **strateegilisi partnereid, nagu näiteks USA ja Ühendkuningriik**. 2022. a kevadel valmivas **strateegilise kompassi** dokumendis, mis seab ELi julgeoleku- ja kaitsepoliitika eesmärgid järgmiseks viieks kuni kümneks aastaks, on Eesti peamiseks eesmärgiks tagada NATO ja transatlantiliste liitlaste keskne roll Euroopa julgeoleku ja kaitse tagamisel ja ELi kaitsealगतustes kaasamise olulisus. Eesti hinnangul peab strateegiline kompass andma ühise tegevussuuna vastavalt tegelikele julgeolekuohtudele ja ohuhinnangule eelkõige Euroopa Liidu vahetus naabruses. Eesti peab oluliseks, et strateegiline kompass sisaldab laiapindse julgeoleku põhimõttest lähtuvalt ka teemasid, mis jäävad väljapoole traditsioonilist Euroopa Liidu ühist julgeoleku- ja kaitsepoliitikat, aga seonduvad sise- ja välisjulgeolekuga, nagu näiteks majandus- ja energiajulgeolek ning kolmandate riikide mõjutustegevuse piiramine.

Euroopa Liidu, sh Eesti kaitsesektori innovatsiooni- ja konkurentsivõime ja Eesti kaitsevõime parandamiseks osaleme aktiivselt **Euroopa Kaitsefondi (EDF) teadus- ja arendustegevuses** ning toetame Eesti ettevõtete osalemist ühisprojektides partnerite ja projektijuhtidena. Eestile on olulised mereväevõimed, küberkaitse, seire- ja olukorrateadlikkus, maismaasüsteemide autonoomia, vägede liikumiskiirust toetav digitaliseerimine ning erinevad tehisintellektil põhinevad lahendused. Eesti ettevõtete arenguvõimaluste soodustamiseks seisame Euroopa Kaitsefondi prioriteetide tasakaalustatuse eest, võimaldamaks väike- ja keskmise suurusega ettevõtete juhitavat innovatsiooni ja Eesti VKE-de sisenemist Euroopa kaitsetööstuse väärtusahelatesse. **Sõjalise mobiilsuse** parandami-

seks peab Euroopa Liit investeerima kahese kasutusega transporditaristu arendamisse ning toetama piiriületusprotseduuride lihtsustamist ja kiirendamist. **Küberkaitses** on Eesti huvides ELi ja NATO selge rollijaotus nii, et EL keskenduks ennekõike küberkerksuse tagamisele ning toetaks liikmesriike nende küberkaitsevõime arendamisel.

